

PRETPOSTAVKE FUNKCIONISANJA TRŽIŠNOG MEHANIZMA FINANSIRANJA KULTURE

Teorijsko definisanje uslova, karaktera, elemenata, domašaja, oblika, funkcija i efekata delovanja tržišnog mehanizma finansiranja kulture ima izuzetan praktični značaj u uslovima raspadanja administrativno-budžetskih odnosa na sektoru finansiranja kulture. Takvi objektivni procesi pozitivno su se odrazili na obim, mesto i intenzitet razmatranja kompleksa pitanja koja se tiču tržišnog načina finansiranja kulture. Upravo ovaj kompleks pitanja zauzima poslednjih godina centralno mesto u tretmanu materijalnih aspekata kulture. Istovremeno, ni o jednom drugom pitanju se ne javlja toliko konzervativnih stavova, nesporazuma i dilema kao kad je reč o mogućnostima, potrebama i efektima egzistiranja tržišnih odnosa u ostvarivanju materijalne osnovice kulture. To je i razumljivo kad se ima na umu da primena tržišnih kriterija i merila u finansiranju kulture predstavlja kod nas jedan, tako reći sasvim nov problem i da stvarno stanje, bremenito brojnim problemima, na sektoru materijalnih odnosa u kulturi postulira neodložnost celovitog i naučno zasnovanog odgovora. Bilans do sada pređenog puta u izučavanju načina i oblika finansiranja kulture i onog kojeg treba

preći ne pruža u ovom trenutku osnovicu za verovanje da će se u doglednoj budućnosti moći da da obuhvatna sinteza svih relevantnih pitanja tržišnog mehanizma finansiranja kulture u samoupravnom društvu. U individualnom i parcijalnom razmatranju, kakvo je upravo ovo koje prezentiramo, ono što se može učiniti u ovom trenutku jeste to da se postavi, pokrene, rasvetli i pruži odgovor na relativno uzak spektar pitanja. U ovom prilogu učiniće se pokušaj da se u izvesnoj meri rasvetle neka pitanja koja se tiču objektivne uslovljenosti i stepena razvijenosti delovanja tržišnog mehanizma u domenu finansiranja kulture kod nas.

Tržište — da ili ne?

Ako se tretira pitanje egzistencije tržišnog mehanizma na sektoru finansiranja kulture s aspekta efekata koje ima, ili može da ima, ili s aspekta ciljeva koji bi se mogli postizati ovom ili onom formom finansiranja kulture, neminovno se javlja dilema o opravdanosti primene tržišnih kriterija, merila i instrumenata u sferi kulture, budući da tržišni mehanizam finansiranja, kao i ma koji drugi mehanizam, ima i pozitivne i negativne efekte i da se njime može realizovati samo ograničen broj ciljeva kulturne politike. Ovakav pristup problematici primene tržišnog mehanizma u domenu finansiranja kulture je veoma rasprostranjen kod nas. Zavisno od obuhvatnosti registra vrlina i mana delovanja tržišta u domenu finansiranja kulture, kao i od ocene značaja tih momenata kao bilansnih stavki, daje se pozitivan ili negativan sud o tržišnom mehanizmu finansiranja kulture. Najčešće se daje negativan sud, uglavnom iplicitno izražen, sa isticanjem ovih ili onih pozitivnih momenata koji bi bili rezultat delovanja tržišnog mehanizma. Na osnovu takvog suda po pravilu se daje preporuka društveno-političkim faktorima da se ne opredeljuju za tržište kao osnovni mehanizam finansiranja kulture, već za ovaj mehanizam koji je ocenjen kao povoljniji uz eventualno priznavanje delovanja tržišnog mehanizma kao sasvim perifernog. I u slučaju pozitivnog stava o efektima delovanja tržišnog mehanizma u sferi finansiranja kulture takođe se apeluje na određeno ponašanje društveno-političkih faktora, tj. zahteva se da uklone bez ostatka administrativno-budžetske forme, kao i ma kakve druge posredničke forme finansiranja kulture, kako bi tržište moglo upotpunosti da ispolji svoje pozitivne funkcije na tlu finansiranja kulture. I jedan i drugi zaključak, koji se izvodi iz analize metoda finansiranja kulture s aspekta njihovih efekata i pretpostavljenih ciljeva, impli-

cira postulat adekvatnog ponašanja kompletnih društveno-političkih faktora kao bitan uslov za samu egzistenciju zagovaranog načina finansiranja kulture. Pošto se, pak, društveno-politički faktori ne ponašaju, bilo iz objektivnih bilo iz subjektivnih razloga, po receptu jednih ili drugih, ovo postaje jedan od uzroka sukoba kultura-politika. Politika se time kvalifikuje kao faktor koji ne želi, iako može da inauguriše ovaj ili onaj mehanizam finansiranja kulture. Normativistički pristup u definisanju mehanizma finansiranja kulture, koji neminovno nosi sa sobom određenu dozu subjektivizma, postulira presudnu ulogu društveno-političkih faktora u pogledu prevazilaženja ili inagurisanja nekog mehanizma finansiranja kulture, što ujedno pretpostavlja normativizam i subjektivizam kao bitne epitete njihovog bitisanja. Ako, dakle, uopšte može biti reči o sukobu kultura — politika u ovom pogledu, politika nije onaj faktor koji ga uzrokuje.

Ako se, pak, postavi pitanje koje se tiče načina finansiranja kulture s aspekta datih materijalnih uslova i društveno-ekonomskih odnosa samoupravnog socijalizma, van ikakve sumnje ćemo zaključiti da delovanje tržišnog mehanizma na sektoru finansiranja kulture predstavlja objektivnu nužnost i onakvog tipa društveno-ekonomskog i političkog sistema kakav postoji kod nas. Može se samo postavljati pitanje koje se tiče stepena objektivne uslovljenosti delovanja tržišta u sferi finansiranja kulture, a ne i pitanja koje se tiče same egzistencije tržišnog mehanizma u ovoj sferi.

Koji su to objektivno dati momenti koji uslovljavaju tržišni oblik regulisanja odnosa u finansiranju kulture? Da navedemo samo neke, po našem mišljenju, najbitnije momente.

Egzistencija tržišnog mehanizma u materijalnoj sferi društvenog života predstavlja objektivno datu nužnost na postojećem, i na znatno višem, stepenu razvijenosti proizvodnih snaga. A ovo ima sasvim određeno značenje u pogledu karaktera i stepena obuhvatnosti funkcionisanja regulativnog mehanizma finansiranja kulture. Time što rad u kulturi predstavlja integralni deo društvenog sistema rada dato je to da se rad u kulturi ne može reprodukovati na način koji bi bio neovisan od načina reprodukovanja rada u privredi i u drugim oblastima društvenog sistema rada. Uslovi, osnove, kriteriji i merila materijalnog reprodukovanja rada u kulturi moraju proizlaziti i biti adaptirani uslovima, osnovama, kriterijima i merilima koji važe u materijalnoj reprodukciji rada u privredi iz dva osnovna razloga. (1) U odnosu na privredu kvatnum druš-

tvenog fonda rada koji je lociran u kulturi ve-
oma je mali.?) Radom u kulturi ne stvara se
novostvorena vrednost, već radom u materijal-
noj sferi, a kultura stiče deo novostvorene vred-
nosti na osnovu društvene korisnosti svoga rada.
I iz jednog i iz drugog razloga proizlazi da onaj
mehanizam finansiranja koji važi u privredi, a
to je tržišni mehanizam, neminovno deluje i u
sferi finansiranja kulture.

Jedan od bitnih uzroka ispoljavanja sve izra-
ženije neadekvatnosti administrativno-budžet-
skog finansiranja kulture upravo se nalazi u su-
protnosti između takvog mehanizma finansiranja
kulture i sve razvijenijih tržišnih odnosa u pri-
vrednoj sferi. Raspadanje administrativno-bu-
džetskog mehanizma finansiranja kulture ne ot-
vara problem da li se ili ne koristiti tržišnim
mehanizmom, već u iznalaženju nekog drugog
mehanizma kao komplementarnog i korigujućeg
u odnosu na tržišni mehanizam. Tendencija ja-
čanja uloge tržišta u finansiranju kulture rezul-
tat su pre svega kumulativnog dejstva procesa u
materijalnoj sferi koji se odvijaju u pravcima
slabljenja administrativnih regula i jačanja tr-
žišnih zakonitosti. Društveno-politički faktori ni-
su „uveli” tržište u kulturu niti ga oni mogu ot-
straniti. Negiranje tržišta u kulturi pretpostav-
lja prethodnu analizu koja bi negirala tržišne
odnose u materijalnoj sferi, kao što i zagovara-
nje smanjivanja uloga tržišta u kulturi može bi-
ti prihvatljivo samo pod uslovom da su sve ma-
nje šanse tržišnog mehanizma u regulisanju pro-
cesa u privredi.

Napred smo skicirali opštu zakonitost koja vla-
da u domenu odnosa između privrede i kulture
i kad se radi o načinu finansiranja kulture. Me-
đutim, kultura predstavlja specifičnu oblast dru-
štvenog rada u odnosu na privredu, što ima od-
ređeno značenje u pogledu mesta, uloge, efekata
i stepena delovanja tržišnog mehanizma u finan-
siranju kulture. Mehaničko prenošenje kriterija
i merila finansiranja iz privrede i njegova pot-
puna primena u kulturi naučno je neprihvatljivo
jer negira specifičnost kulturnog i umetničkog
stvaralaštva i kulturnih potreba

Kulturne vrednosti i kulturne potrebe

Karakter procesa stvaranja kulturnih vrednosti,
njihova sadržina, oblik i način prezentiranja
korisnicama, sadržina i oblik ispoljavanja kul-
turnih potreba — predstavljaju limitirajuće mo-
mente primene tržišnog mehanizma finansiranja
kulture. Ovi momenti, pored ostalih, onemoguća-

vaju da se na tržištu kulturne delatnosti materijalno reprodukuju na nivou koji omogućuje usklađen kulturni i ekonomski razvoj društva.

U čemu se ogleda specifičnost kulture posmatrana u kontekstu načina finansiranja i kakve ima reprekusije na primenu tržišnog mehanizma finansiranja?

1. Porast produktivnosti rada u kulturi znatno je sporiji nego u materijalnoj sferi jer ljudski faktor u kulturnom stvaralaštvu igra dominantnu ulogu i njegova proizvodnost u najvećoj meri zavisi od talenta. Ovo ima za posledicu da kulturna dobra postaju sve „skuplja” u odnosu na materijalna dobra i da, stoga, lična potrošnja sve više preferira u korist konsumacije materijalnih dobara. Dakle, nužno je finansirati kulturu i iz društvenih izvora kako bi se korigovali nepovoljni odnosi za kulturu u pogledu stanja i evolucije potrošačkog izbora na tržištu materijalnih i kulturnih dobara.

2. Kulturno dobro služi za zadovoljenje potreba ne samo sadašnje generacije već i budućih generacija. Njegova egzistencija nije ograničena vremenskom dimenzijom potrošnje. Za razliku od materijalnih dobara, potražnja kulturnog dobra u sadašnjosti je nemerljivo mala u odnosu na ukupnu potražnju koja bi obuhvatala i potražnju budućih generacija. Momenat totalne realizacije kulturnog dobra je beskonačno vremenski udaljen od momenta njegovog stvaranja. Prometna vrednost kulturnog dobra koju može postići na tržištu stvaralac toga dobra u periodu koji je od značaja za njegovu egzistenciju kao stvaraoca stoga je veoma mala u poređenju sa stvarnom prometnom vrednošću kulturnog dobra. Upotreba kredita za premoštavanje vremenskog raskoraka između momenta stvaranja i momenta realizovanja vrednosti kulturnog dobra ne može ni izbliza da obavi ovu funkciju jer bi se morao davati sa beskonačnim rokom otplate. Realizovanje stvarne prometne vrednosti kulturnih dobara nije moguće obavljati putem tržišnog mehanizma, gde spada i kreditni mehanizam, pod uslovima koji bi omogućavali materijalnu reprodukciju kulturnog stvaralaštva na nivou koji bi odgovarao stvarnim vrednostima kriterijuma.

3. Tržište kulturnih dobara je znatno uže nego tržište materijalnih dobara. Razlike u ukusima, navikama, tradiciji i kulturnom nivou predstavljaju limitirajuće faktore za stepen potražnje istih kulturnih dobara. Internacionalizacija tržišta kulturnih vrednosti je dug i neizvestan proces, pa pruža male mogućnosti za materijalnu egzistenciju stvaralaca tih vrednosti. Pored toga,

upotrebna vrednost kulturnog dobra se iscrpljuje po pravilu jednim korišćenjem od strane istog korisnika. Zbog toga je obim potražnje kulturnog dobra ograničen brojem stanovnika koji mogu i koji su spremni da se njime koriste, a ne frekvencijom korišćenja kao kad se radi o materijalnim dobrima.

4. Kulturno dobro zadovoljava po pravilu samo jedanput neku vrstu kulturne potrebe. Za dalje zadovoljavanje iste vrste kulturnih potreba nužno je stvarati nova, po sadržini ili po formi, kulturna dobra. A to ujedno znači da ponuda kulturnih dobara mora da prethodi potražnji. Ono što može da kaže potražnja je to da treba stvarati tu i tu vrstu kulturnih dobara, tj. da postoji određena vrsta kulturnih potreba, i da ne treba više stvarati data kulturna dobra. Tržište prepušta kulturnim stvaraocima funkciju koja se sastoji u stvaranju novih kulturnih dobara, na način, u obliku i po sadržini kojom će se moći da bude, zadovoljavaju i razvijaju kulturne potrebe. Kad se radi o inverznom vremenskom odnosu između ponude i potražnje, kakav postoji na kulturnom tržištu, onda tržišni mehanizam ne može da obezbeđuje normalnu reprodukciju materijalne osnovice delatnosti o kojoj je reč.

5. Kulturne potrebe se isključivo ne manifestuju na nivou pojedinca. Veliki broj kulturnih potreba se manifestuje na nivou uže ili šire društvene zajednice. I kod onih kulturnih potreba koje se manifestuju na nivou pojedinca prisutan je, u većoj ili manjoj meri, društveni interes da se zadovoljavaju i da postoje. Zbog toga kulturne potrebe u celini imaju društveni karakter. Tržište, pak, može da registruje samo individualne potrebe i da ih izrazi u obliku potražnje za kulturnim dobrima. A to znači da ostaju van zone tržišnog mehanizma sve one kulturne potrebe koje se ne javljaju na nivou pojedinca i u meri u kojoj je prisutan društveni karakter kod individualnih potreba. Ovo ujedno znači nužnost postojanja i vantržišnog mehanizma finansiranja kulturnog i umetničkog stvaralaštva.

Nerazvijeno tržište, a razvijeni negativni efekti

Na pitanje u kojoj meri je razvijeno tržište kod nas na sektoru finansiranja kulture — može se istovremeno odgovoriti i da je veoma razvijeno i da je u sasvim nedovoljnoj meri razvijeno. Da navedemo najbitnije momente na osnovu kojih se izvodi ovakav paradoksalni odgovor.

Ako posmatramo stepen razgranatosti i obim proizvodnje štampa i kiča i kulturnih dobara koja bi mogla nositi takvo ime samo po nekim formalnim obeležjima, što se sasvim opravdano imputira tržišnom mehanizmu finansiranja kulture, ustanovićemo da je kod nas delovanje tržišta u kulturi čak razvijenije nego u nekim drugim zemljama u kojima je po prirodi proizvodnih odnosa tržište dominirajući faktor materijalne reprodukcije kulturnih delatnosti. „Profitterska” kulturna proizvodnja i stepen „komercijalizacije” kulture dostižu takve razmere koje ne dopuštaju podvrgavanje finansiranja kulture tržišnim kriterijima i merilima u još većoj meri. Sudeći na osnovu negativnih efekata i sada ima i previše tržišta u kulturi.

Ako, pak, posmatramo stepen izraženosti pozitivnih efekata, koji su rezultat delovanja tržišnog mehanizma u finansiranju kulture, ustanovićemo da su ti efekti mali i u nedovoljnoj meri izraženi i da, prema tome, tržište nema adekvatnu ulogu u finansiranju kulture. Ovakva teza može se argumentisati datim činjeničnim stanjem u našoj zemlji.

1. Kvantitativni značaj sredstava koja kulturne delatnosti stiču na tržištu mali je u strukturi ukupnih sredstava. Kultura ostvaruje svega negde oko 50 odsto od ukupnih sredstava u vidu naknada za usluge. Kad se ima na umu da su u ovaj procenat uračunata i sredstva koja se u stvari i ne stiču tržišnim mehanizmom (kao, na primer, radio i televizijske preplate i neki drugi oblici prihoda), značaj tržišnog mehanizma u finansiranju kulture znatno je manji nego što bi se dalo suditi na bazi kvantitativnog značaja prihoda od naknada za usluge. Osim toga, cene kulturnih dobara i usluga po pravilu se ne formiraju na bazi ponude i potražnje, tj. isključivim delovanjem tržišnih faktora.

2. Obim stvaranja kulturnih dobara i usluga u veoma velikoj meri prevazilazi stepen njihovog korišćenja. Prosek korišćenja raspoloživih mesta u pozorištima po jednoj predstavi kreće se ispod 70 odsto, a bioskopima oko 63 odsto. Jedna knjiga u narodnim bibliotekama godišnje se izdaje na čitanje oko 1,8 puta. Dnevni broj poseta muzejima kreće se oko 60 itd. Navedeni podaci ilustruju činjenicu koja govori o rasipanju ne malog dela društvenog fonda rada angažovanog u kulturi. Stvaranje kulturnih dobara i usluga je dobrim delom samo sebi cilj, tj. nije u zadovoljavajućoj meri povezano sa sopstvenim prirodnim ciljem — kulturnim potrebama. A navedeno stanje u ovom pogledu je upravo moguće u uslovima preslabog delovanja tržišnog mehanizma u kulturi.

3. Kulturno i umetničko stvaralaštvo je u nezadovoljavajućoj meri adaptirano potrebama i po obliku, sadržini i načinu prezentiranja korisnicima. Do ovakvog zaključka se može doći kompariranjem stepena korišćenja kulturnih dobara i usluga kod nas i u drugim zemljama. Obim konsumacije kulturnih dobara i usluga znatno zaostaje kod nas u poređenju sa drugim zemljama, čak i kad uzmemo u obzir razlike u stepenima materijalne i kulturne razvijenosti. Empirijski nije teško dokazati da onda kad se stvaraju i prezentiraju kulturne vrednosti u oblicima i sa sadržinom koja je adekvatna datim ukusima, potrebama, navikama, tradiciji i drugim relevantnim momentima — imamo za rezultat povećanje obima korišćenja kulturnih dobara i usluga čak, pokatkad, i u meri koja prevazilazi „proizvodne” mogućnosti. A ovakvo ponašanje kulturnih poslenika je u uskoj korelativnoj vezi sa stepenom razvijenosti tržišnih odnosa u finansiranju kulture.

4. Neadekvatna je potrebna struktura stvaranja i pružanja kulturnih usluga po područjima zemlje. Dok na nekim područjima i u nekim sredinama ima i previše kulturnih dobara i usluga raspoloživih za korišćenje, dotle ih na drugim ima premalo, a ponegde i ne postoji ma kakav organizovani oblik kulturne aktivnosti.

5. Nije adekvatna potrebama ni granska struktura kulturnih delatnosti. Neki oblici kulturnog delovanja su atrofirani, dok su drugi hipertrofirani.

6. U kulturi ima dosta angažovanih, a premalo radno angažovanih. Stanje u pogledu stepena korišćenja datih materijalnih i ljudskih resursa, organizacije rada i poslovanja u kulturnim ustanovama ne može se ni u kom slučaju smatrati da je zadovoljavajuće.

Navedeni momenti nesumnjivo ukazuju na premalu razvijenost delovanja tržišnog mehanizma u sferi finansiranja kulture. U suprotnom se ne bi mogli ni javljati u navedenim oblicima, ni u takvom stepenu kakav postoji u ovom trenutku.

Na ovom mestu se postavlja pitanje: šta uzrokuje takvo stanje u kome je kultura poprište negativnih efekata tržišnog mehanizma i ujedno negativnih efekata vantržišnih oblika finansiranja?

Odmah valja reći da odgovor na postavljeno pitanje prvenstveno treba tražiti u primeni i kvantitativnom značenju niza fiskalnih, para-fiskalnih i drugih instrumenata kojima se za-

hvataju sredstva iz kulture i kojima se multipliciraju etastički odnosi u sistemu finansiranja kulture. Da bi kulturne ustanove iz kulturno-prosvetne i umetničko-zabavne delatnosti mogle da podmire samo direktne fiskalne, parafiskalne i druge obaveze, moraju ostvarivati, za oko 15 odsto veće prihode. A to ujedno znači da bi rasterećenje kulture od fiskalnih i nekih parafiskalnih obaveza imalo za rezultat da se u većem procentu od procenta rasterećenja od tih obaveza smanje davanja kulturi iz društvenih izvora, a da se postojeći materijalni položaj kulture ne pogorša. To bi proizišlo iz smanjenja troškova u vezi sa obračunom i naplatom doprinosa iz kulture i u vezi sa redistribucijom sredstava za kulturu, kao i iz uvećanih prihoda koji bi se ostvarivali u direktnim odnosima sa krajnjim korisnicima kao rezultat veće zainteresovanosti kulturnih ustanova za realizaciju kulturnih dobara i usluga.

U postojećim uslovima rasterećenje kulture od društvenih obaveza predstavlja najznačajniji uslov za povećanje uloge tržišta u finansiranje kulture i za svođenje uloge društveno-političkih zajednica u finansiranje kulture na onu meru koja je uslovljena specifičnostima kulturnog i umetničkog stvaralaštva i kulturnih potreba. Za zadržavanje postojećeg sistema oprezivanja kulture i njegovog kvantitativnog značaja ne govore ni teorijski ni praktički razlozi. Preveliko poresko opterećenje kulture, kakvo je kod nas, primorava kulturne ustanove da ostvaruju znatno veće prihode i na tržištu i iz društvenih izvora od onih koji su potrebni za pokriće stvarnih rashoda. U uslovima niskog nivoa lične potrošnje, nerazvijenih kulturnih potreba, neorganizovanog i nerazvijenog tržišta i u privrednoj sferi, ovo ima za posledicu da društveni izvori imaju znatno veću ulogu u finansiranju kulture od izvora iz kojih se tržišnim mehanizmom finansira kultura nego što bi imali kad bi se radikalnije smanjila zahvatanja sredstava iz kulture. A takav značaj posredničkih izvora finansiranja kulture neminovno izaziva ispoljavanje određenih negativnih momenta o kojima je maločas bilo reči. Iz istih razloga preterano fiskalno opterećenje kulture predstavlja faktor egzistencije negativnih efekata finansiranja kulture tržišnim mehanizmom, ispoljenih u hipertrofiranoj formi.

Iz same prirode rada angažovanog u kulturi i karaktera kulturnog stvaralaštva i kulturnih potreba proizilazi nužnost da se iz materijalne sfere preraspodeljuje, na ovaj ili na onaj način, deo dohotka za potrebe kulture, a ne da se iz dohotka koji stiže kultura delimično finansiraju neprivredne delatnosti u koje spada i kul-

tura. Oporezivanje kulture praktično se svodi na oduzimanje sredstava iz dohotka koji ostvaruje kultura i vraćanje tih sredstava kulturi preko budžeta i fondova zajedno sa dodatnim sredstvima. Time se, pored ostalog, komplikuje sistem finansiranja kulture, povećavaju društveni troškovi uzimanja i vraćanja sredstava, uvećava obim sredstava koja se redistribuiraju posredstvom društveno-političkih zajednica, što predstavlja realnu podlogu postojećeg stepena izraženosti etatizma u sistemu finansiranja kulture. Ako se ima za cilj da sve više slabe etastički odnosi u finansiranju kulture, onda bi trebalo prvenstveno usmeriti napore ka umanjivanju zavisnosti kulture od društveno-političkih zajednica na taj način što će se smanjivati fiskalne obaveze kulture prema njima, a ne ka umanjivanju te zavisnosti na taj način što će se smanjivati kvantum sredstava za kulturu iz društvenih izvora uz zadržavanje datog fiskalnog i parafiskalnog opterećenja kulture.

Nestabilnost sredstava za kulturu predstavlja takođe jedan od faktora koji na posredan način deluje na preferanu komercijalizaciju kulture. Finansiranje kulture iz društvenih izvora je krajnje nestabilno i nesigurno. Izvesnost u pogledu kvantuma sredstava iz društvenih izvora ne proteže se na period duži od jedne godine. Visina sredstava za kulturu iz društvenih izvora se menja iz godine u godinu. I suviše su promenljivi instrumenti finansiranja kulture, kao i stope po kojima se izdvajaju sredstva za kulturu. Pored toga kultura egzistira u atmosferi besperspektivnosti njenog finansiranja iz društvenih izvora. Kulturi se nudi u osnovi isto rešenje načina finansiranja kakvo postoji u privredi, a takav način finansiranja, tj. tržišni način, već sada je i suviše zastupljen ako se ceni na osnovu negativnih efekata koje izaziva. Nalazeći se u takvom položaju, kulturne institucije čine ono što je i razumno da čine s njihove tačke gledišta — programiraju svoju aktivnost na kratak rok, na način i sa sadržinom koja pruža najveće izgleda da se što uspešnije preživi i to kratko vreme koje mogu da sagledaju. Razume se, ovakvo ponašanje ne može da obezbeđuje adekvatno adaptiranje sadržine i formi aktivnosti kulturnih institucija potrebama korisnika kulturnih vrednosti, razvijanje sistema informacija i propagiranja kulturnih vrednosti, kao i uslove za realizaciju politike razvijanja i potpunijeg zadovoljavanja kulturnih potreba. Sve je sračunato na sada — ostvariti što veći dohodak gde god se može i kako se god može. To se može postići uglavnom na tržištu, pošto su društveni izvori sredstava za kulturu limitirani, nesigurni i neizvesni. A najpogodniji,

odnosno najefikasniji način predstavlja prezentiranje korisnicima šunda i kiča i uopšte malovrednih kulturnih dobara u uslovima relativno niskog kulturnog nivoa stanovništva i relativno niskih potrošnih mogućnosti. Malovredna i jeftina kulturna produkcija omogućuje najbrži i najefektniji finansijski rezultat. Pošto je tržište i inače nerazvijeno i neorganizovano, omogućuje realizaciju i onih kulturnih dobara koja se ne bi mogla realizovati primenom kriterija i merila koje pruža sama priroda tržišnih odnosa. Nedovoljnost sredstava za egzistenciju kulturnih ustanova u podjednakom materijalnom položaju sa drugim delatnostima predstavlja jedan od faktora koji opredeljuju kulturne ustanove da ostvaruju sredstva i na način i pod uslovima koji je dobrim delom suprotan sa društvenom ulogom koju bi trebalo da imaju kulturne ustanove. „Profilterska” kulturna produkcija čak predstavlja za neke kulturne ustanove jedini objektivno dati uslov da se održe kao takve.

Mreža kulturnih ustanova i oblici njihove aktivnosti nikli su, razvili se i dobrim delom se petrificirali na tlo administrativno-budžetskih odnosa finansiranja kulture. Stvaranje takve strukture i organizacije rada kulturnih ustanova i takvih oblika i sadržine njihovog delovanja koja bi odgovarala samoupravnim odnosima i izmenjenim materijalnim i opštedruštvenim uslovima iziskuje i vreme i adekvatne napore društveno-političkih i kulturnih faktora za stvaranje takvih uslova koji omogućuju prevazilaženje nasleđenih odnosa. Upravo u stvaranju tih uslova društveno-politički faktori nisu činili ono što je trebalo da čine i redosledom kojim je trebalo da to čine. Umesto da materijalne odnose u kulturi oslobađaju od administrativnih regula i zahvatanja sredstava za društvene potrebe, kao i da stabilizuju i jasno definišu sistem finansiranja kulture iz društvenih izvora, oni su se orijentisali na smanjivanje sredstava iz društvenih izvora i na stvaranje žignogvanje atmosfere besperspektivnosti i neizvesnosti u pogledu načina finansiranja kulture.